

BRUISENDE culturen

• door Gerard Kramer

STEDEN SPEELDEN EEN BELANGRIJKE ROL IN HET LEVEN VAN PAULUS. DAT IS BEGRIJPELIJK, WANT WIE MENSEN VOOR EEN OVERTUIGING WIL WINNEN, ZAL ZICH ALLEREERST RICHTEN OP DE PLAATSEN WAAR VEEL MENSEN WONEN EN WERKEN. STEDEN WAREN IN DE OUDHEID DE BESTUURLIJKE, MILITAIRE EN ECONOMISCHE CENTRA, MAAR ZIJ HADDEN VAAK OOK EEN BELANGRIJKE CULTURELE EN RELIGIEUZE FUNCTIE. HET WAREN BIJ UITSTEK DE PLAATSEN WAAR MEN DE IDENTITEIT VAN EEN VOLK OF STAAT VOELDE TINTELEN EN BRUISEN.

TARSUS

Paulus is geboren in Tarsus (Hand.22:3), een stad die hij zelf aanduidde als 'een niet onvermaarde stad in Cilicië' (Hand.21:39). Zijn geestelijke vorming als wetsgetrouwe Jood heeft hij weliswaar ontvangen in Jeruzalem, aan de voeten van Gamaliël, maar toen hij na zijn bekering tot Christus in veiligheid moest worden gebracht door de broeders in Jeruzalem, stuurden ze hem terug naar zijn geboortestad Tarsus. Daar verbleef Paulus nog steeds toen Barnabas hem opzocht met het verzoek om in Antiochië de gemeente te komen versterken (Hand.11:25).

In Tarsus woonden al vanaf de 7e eeuw v.C. Griekse kolonisten. Rond 400 v.C. heersten er

Perzische stadhouders, maar de stad is in de Hellenistische tijd, mede door het Griekse verleden, probleemloos gehelleniseerd. In 66 v.C. kwam Tarsus in Romeinse handen door de veroveringen van de veldheer Pompejus. In 72 n.C. maakte keizer Vespasianus in het kader van een bestuurlijke reorganisatie de stad Tarsus tot hoofdstad – en dus tot residentie van de stadhouder – van de provincie Cilicia.

Tarsus was welvarend door de linnenindustrie. De welvaart van de arbeiders in die industrie was echter niet zo groot dat zij ook het Romeinse burgerrecht bezaten. Daarvoor was in Tarsus namelijk een minimum vermogen nodig dat voor arbeiders niet haalbaar was. Het merendeel van de bevol-

king had in de Romeinse tijd daarom niet het burgerrecht. Des te opmerkelijker is het dat Paulus dit door geboorte bezat. We weten niet precies hoe het komt dat zijn – ook nog eens Joodse - familie in dit opzicht zo bevoorrecht was. Wat we evenmin weten, is of Paulus in Tarsus ook gepredikt heeft. In ieder geval zwijgt het Nieuwe Testament over een eventuele gemeente in Tarsus.

ANTIOCHIË IN SYRIË

Het Syrische Antiochië – ook wel Antiochië aan de Orontes genoemd - is in Paulus' leven een belangrijke stad geweest. Toen Paulus daar op initiatief van Barnabas arriveerde, was daar pas een bloeiende gemeente ontstaan doordat er vanuit Jeruzalem

gelovigen verstrooid waren 'als gevolg van de verdrukking die wegens Stefanus had plaatsgevonden' (Hand.11:19). Deze gelovigen waren vervolgens o.a. in Antiochië gaan prediken. Ook in deze stad bevond zich een Joodse gemeenschap. De apostel heeft in Antiochië samen met Barnabas een grote groep gelovigen een jaar lang onderwijs gegeven. Deze Antiocheense gelovigen waren werkelijk discipelen (leerlingen) van Christus en zij waren dan ook de eersten die christenen genoemd werden (Hand.11:23-26). Paulus heeft in Antiochië dus intensief en langdurig onderwijs gegeven. We weten niet of hij daarnaast ook het evangelie heeft gepredikt.

Vanuit deze stad is Paulus samen met Barnabas aan zijn eerste zendingsreis begonnen; beide broeders zijn daar ook weer teruggekeerd om aan de gemeente verslag uit te brengen (Hand.13:1-3; 14:26-28).

Toen Paulus in Antiochië kwam, bestond de stad al zo'n drieënhalve eeuw. Antiochië, gelegen aan de rand van een grote, vruchtbare vlakte, is in 300 v.C. gesticht door één van de vier generaals van de toen al

lag de stad Salamis. Het enige wat we erover lezen, is dat de beide broeders er het woord van God verkondigden 'in de synagogen van de Joden' (Hand.13:5). Let erop dat er sprake is van meer dan één synagoge in deze stad - iets wat we verder alleen in Jeruzalem zien (Hand.6:9). Dat betekent dat er een aanzienlijke hoeveelheid Joden in Salamis heeft gewoond. Grieks-schrijvende Joodse auteurs als Philo en Flavius Josephus bevestigen dit.

Salamis was een typisch Griekse stad, met een theater, een groot gymnasium en veel beelden. In de Hellenistische tijd was Salamis een belangrijk regeringscentrum. Vanaf de Romeinse tijd werd die functie overgenomen door de stad Pafos, en werd Salamis de tweede stad van het eiland.

De stad Pafos lag aan de westkant van Cyprus. Vandaar dat Lukas schrijft dat Paulus en Barnabas het hele eiland doorgingen 'tot Pafos toe' (Hand.13:6). Behalve de Romeinse stadhouder, 'de proconsul Sergius Paulus, een verstandig man' (Hand.13:7), troffen zij er ook een Joodse tovenaars aan. Overheidspersonen, zelfs keizers, hadden

overleden Alexander de Grote, namelijk Seleucus I. Deze stichtte de stad ter ere van zijn vader, de Macedonische edelman Antiochus; vandaar de naam van de stad. Seleucus vestigde er 5300 Atheense en Macedonische kolonisten. Al vanaf het begin had de stad daarnaast een grote Joodse gemeenschap, die haar bevoorrechte positie generaties later nog terugvoerde tot de al genoemde Seleucus I. Deze fraaie stad werd de koninklijke hoofdstad van het Syrische Seleucidenrijk. Na een korte periode van Armeense overheersing (83-66 v.C.) viel de stad in 64 v.C. in handen van de Romeinse veldheer Pompejus. Antiochië werd toen de hoofdstad van de Romeinse provincie Syria. Het was een welvarende stad, mede omdat hij lag aan de handelsroute van Klein-Azië naar het Middellandse Zeegebied. In de vlakte bij de stad vond op grote schaal wijnbouw en olijventeelt plaats. Vlakbij de stad lag een reusachtig laurierwoud, dat nog altijd bestaat.

TWEE STEDEN OP CYPRUS: SALAMIS EN PAFOS

Toen Paulus en Barnabas aan hun eerste zendingsreis begonnen, voeren ze eerst naar het eiland Cyprus. Aan de oostkant van Cyprus

vaak dit soort types binnen handbereik, om hen te raadplegen over moeilijke kwesties.

Pafos was al vanaf de 13e eeuw v.C. een kolonie van Mycene, een stad op het Griekse vasteland. Ook was de stad het centrum van de Afrodite-cultus; een aan deze godin gewijde tempel was prominent aanwezig.

Het eiland Cyprus heeft, na een periode van o.a. Perzische overheersing, in 333 v.C. vrijwillig de kant van Alexander de Grote gekozen en hem geholpen de stad Tyrus te veroveren. In 58 v.C. kwam het in handen van de Romeinen, die het toevoegden aan de provincie Cilicia. Julius Caesar gaf het eiland in 47 v.C. echter cadeau aan zijn Egyptische vriendin Cleopatra, maar Augustus eiste het eiland voor zichzelf op toen hij in 31 v.C. als definitieve overwinnaar uit de Romeinse burgeroorlogen tevoorschijn kwam.

Hij schonk het eiland aan de Romeinse senaat, die er in 22 v.C. een aparte, kleine provincie van maakte met een eigen stadhouder. Eén van die stadhouders was de al genoemde Sergius Paulus, die niet

alleen een verstandig man was, maar bovendien tot geloof kwam en versted stond van de leer van de Heer (Hand.13:12). Deze Sergius Paulus heette officieel Lucius Sergius Paullus (inderdaad, met dubbel 'l'). We weten uit een inscriptie dat hij onder keizer Claudius (41-54) *curator riparum et alvei Tiberis* was, d.w.z. dat hij een soort dijkgraaf was, met een bijzondere verantwoordelijkheid voor de oever en de bedding (vaargeul) van de Tiber. Door onze kennis van de carrièrepatronen van dit soort lieden is de conclusie te verdedigen dat hij daarna stadhouder van Cyprus is geworden - en niet daarvoor. Voor de suggestie die wel gedaan is dat Paulus de bijnaam van deze stadhouder heeft overgenomen omdat hij onder de indruk was van diens bekering bestaat niet de minste grond. Lukas noemt Saulus al Paulus voordat hij melding heeft gemaakt van de bekering van de stadhouder Sergius Paullus (vgl. Hand.13:9 en 12).

INVLOED VAN PAULUS IN DE BESPROKEN STEDEN

Welke rechtstreekse invloed Paulus in Tarsus heeft gehad, weten we niet. Dat zijn werk in Antiochië resultaat heeft gehad, is zeker. Zijn hierboven beschreven activiteiten zullen zeker hebben bijgedragen aan de groei van de in zijn tijd al bloeiende gemeente. Dat blijkt uit de adressering van de brief die de apostelen en de Jeruzalemse oudsten naar aanleiding van de apostelvergadering stuurd naar 'de broeders uit de volken in Antiochië, Syrië en Cilicië' (Hand.15:23). De gemeente in Antiochië wordt hier in een adem genoemd, niet met twee andere steden, maar met twee andere *provincies*. Van de eerste was Antiochië nota bene zelf de hoofdstad, en van de tweede was Tarsus de hoofdstad. Die laatste stad wordt echter niet genoemd. Gaan we te ver als we hieruit concluderen dat er op dat moment, dus rond het jaar 45, in Antiochië minstens zo veel christenen waren als in de rest van Syrië en Cilicië samen? Het is de enige stad waar Paulus en Petrus korte tijd samen hebben verbleven (Gal.2:11). Antiochië werd uiteindelijk een stad met een bisschopszetel, even

belangrijk als Rome en Alexandrië. In 637 kwam de stad onder het gezag van de Islam. Over Paulus' invloed in het Cypriotische Salamis en Pafos is niets bekend. Wel weten we dat Barnabas, één van de vroegste christenen, later medewerker van Paulus, van het eiland Cyprus afkomstig was (Hand.4:36). Onder degenen die vanuit Jeruzalem door de verdrukking na Stefanus' dood werden verstrooid en het evangelie verkondigden, waren Cyprioten (Hand.11:20). Uit het verband blijkt echter dat zij in Jeruzalem christen zijn geworden. De eersten van wie expliciet vermeld wordt dat zij in Salamis en Pafos het evangelie brachten, waren Paulus en Barnabas. Veel slachtoffers vielen er op Cyprus tijdens de tegen de Romeinen gerichte grote Joodse opstand in 115-116. De Romeinen sloegen deze opstand bloedig neer. Salamis is aan het begin van de 4e eeuw vrijwel geheel verwoest door een aardbeving, terwijl men al lange tijd te lijden had gehad door droogte en hongersnood.

Ook Pafos was, volgens de kerkvader Hiëronymus, in de 4e eeuw al een verwoeste stad. De stad is echter herbouwd en bestaat nog steeds. De economie van het moderne Pafos draait vooral op visserij en toerisme.

WAT KUNNEN WIJ LEREN VAN PAULUS' OPTREDEN?

Paulus is een voorbeeld van ijver en moed geweest voor gelovigen van alle eeuwen tot nu toe. Hij moet een enorm aanpassingsvermogen hebben gehad. Hij reisde over grote afstanden en verbleef korte of lange tijd in totaal verschillende plaatsen. Hij predikte in de grote cultuurcentra van zijn tijd, en reisde rond in een rijk dat weliswaar centraal bestuurd werd, maar dat plaatselijk een grote diversiteit aan steden en bevolkingsgroepen kende. Hij bewoog zich vrij in alle kringen van de bevolking. Aan al deze soorten mensen en binnen een veelheid van culturen bracht hij trouw de boodschap die zijn Heer hem had opgedragen. Wat we ons niet altijd realiseren, is dat dit niet zonder gevaar was. In 2Kor.11:26 vermeldt hij expliciet de 'gevaren in de stad'. Van die gevaren zullen we voorbeelden zien in het volgende artikel. ■

